

nem olvasók aránya, mint a népesség összességében. A tévé előtt töltött órák száma alig van hatással az olvasási gyakoriságra, de az irodalomhoz való negatív viszony a több mint 5 órát tévézőkre jellemző, köztük jóval magasabb a nemolvasók aránya (40,7%), mint az összlakosság körében (32,3%).

A szépirodalom olvasási gyakoriságát az aktív rádióhallgatás sem veszélyezteti. A rádiót egyáltalán nem hallgatók között rendkívül magas a nem olvasók aránya (44%). A rádiózás mellett más tevékenységre is lehet figyelni. A napi sajtó olvasása közben rendszeresen vagy gyakran rádiót hallgat a megkérdezettek 25, 7%-a, kivételesen vagy soha 74,4%. Szépirodalom olvasása közben mindössze 8% hallgat rádiót rendszeresen vagy gyakran, 92% kivételesen vagy soha. A felnőtt rádióhallgatók körében népszerűek a szépirodalmi műsorok. A dramatizált mesék iránti igény az életkorral arányosan növekszik. Legkisebb irántuk az érdeklődés a középisko-

lások között, legnagyobb a nyugdíjasok körében. A nők kétszer gyakrabban hallgatnak irodalmi műfajokat a rádióban, mint a férfiak. A versek hallgatása a rádiózók körében utolsó helyre került. A nők a férfiakkal, a középfokú végzettségűek a felsőfokúakkal szemben nagyobb érdeklődést mutatnak ebben is. Ellentétes tendenciaként, a gyakran szépirodalmi műveket hallgatók 12%-a egyáltalán nem olvas szépirodalmat.

A televíziós adások közül a legsikeresebbek a hírműsorok, játékfilmek és versenyek. A vers az utolsó helyen végzett: a nézők 2,2%-a gyakran, 76%-a soha nem választja. A nőknek tévés előadásban is jobb a viszonyuk a versekhez, mint a férfiaknak. A versek iránti érdeklődés mérsékelten nő az életkorral és megugrik az iskolai végzettséggel.

Az elmúlt években végzett kutatásokkal Szlovákiának némileg sikerült felzárkóznia azokhoz az országokhoz, ahol évtizedek óta rendszeresen folytatnak olvasáskutatási vizsgálatokat.

(Prókai Margit)

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS ÉS -TERJESZTÉS

Digitalizálás

05/374

MIDDLETON, Ken [ed.]: Collaborative digitization programs = Libr.Hi Tech. 23.vol. 2005. 3.no. 145-264.p. Bibliogr.

Egyesült Államok: digitalizálási együttműködési programok. Tematikus szám, kilenc cikk

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Portál

A tematikus szám első cikke bevezetőt közöl a következő nyolc cikkben tárgyalt digitalizálási progra-

mokhoz. 1. *Portál kialakítása Texas történelméhez.* A University of North Texas Libraries által kifejlesztett portál Texas múltjára vonatkozó fontos eredeti dokumentumok tárolását és hozzáférését teszi lehetővé. 2. *Metaadat-kihtvások konzorciumi környezetben.* A North Carolina's Exploring Cultural Heritage Online (NC ECHO) nevű tagállami szintű digitalizálási projektet ismerteti, különös tekintettel a metaadatokkal kapcsolatos kérdésekre. 3. *Ohio Memory Online Scrapbook: tagállami szintű digitális könyvtár létrehozása.* A cikk a fenti projekt alapján egy modellt kíván közreadni a tagállami szintű együttműködésre épülő digitalizálási programokhoz. 4. *A jövő digitalizálóinak oktatása.* Részletesen ismerteti az Illinois Digitization Institute „Basics and Beyond” nevű képzési programját. 5. *A „Making of Modern Michigan” projekt leckéi.* Megvizsgálja a program tervezését és bevezetését, amelynek célja egy digitális gyűjtemény kifejlesztése Michigan történelméről, továbbá képzés, berendezések és műszaki erőforrások biztosítása kis és közepes michigani könyvtárak számára első digitalizálási programjuk elkezdéséhez. 6. *Osztott digitális állományok összevonása a Mountain West Digital Library (MWDL) program keretében.* Ismerteti az Utah és Nevada államokra kiterjedő projekt létrehozását és technikai megoldásait, különös tekintettel a DiMeMa Inc. aggregátor-szoftverének alkalmazására. 7. *Alabama Mosaic: Alabama történelmének közkinccsé tétele.* Összefoglalja az Institute of Museum and Library Services-től nyert hároméves pályázati támogatás keretében létrehozott tagállami szintű digitális gyűjtemény munkálatait. 8. *A Columbia River Basin Ethnic History Archive bemutatása.* Ismerteti a Washington Állami Egyetem és három tagállam (Washington, Oregon, Idaho) történelmi társaságainak együttműködését egy közös történelmi archívum létrehozására.

(Autoref. alapján)

05/375

Google at the gate = Am.Lib. 36.vol. 2005. 3.no. 40-43.p.

„Google a kapunál” – négy szakember véleménye a Google nagyszabású digitalizálási projektjéről

Digitalizálás; Fejlesztési terv

A 2004 decemberében közzétett Google-bejelentés – mely szerint négy amerikai nagykönyvtár anyagát kívánják digitalizálni és online szolgáltatni – óriási visszhangra lelt szerte a világon. A folyóirat szerkesztője, *Gordon Flagg* arra volt kíváncsi, hogy a Google tervei kihatnak-e hosszú távon a könyvtárak tevékenységére, ezért arra kérte *Michael Gormant*, a California State Library (Fresno) egyik vezetőjét, *Deanna B. Marcumot*, a Library of Congress munkatársát, *Susan McGlamery-t*, az OCLC egyik vezető munkatársát és *Ann J. Wolpertet*, az MIT Libraries igazgatóját, válaszoljanak az alábbi hét kérdésre (ezeket e-mail-ben tette fel, lehetővé téve, hogy a válaszolók egymás véleményére is reagálhassanak):

1. A Google digitalizálási terve nagy vihart kavart a könyvtárosok és mások körében; hogyan ítélik meg egy hónap elteltével ennek a könyvtárakra gyakorolt hatását?
2. Osztják-e azok aggodalmát, akik úgy vélik, nem helyes, ha egy profitérdekelt vállalat lesz az emberi tudáskincs őrzője?
3. Miért van az, hogy ezek a tekintélyes könyvtárak, a New York Public Library, Oxford és mások szerződtek a Google-lal, míg mások, a Library of Congress, a Carnegie Mellon, a Bibliotheca Alexandrina, valamint a kínai és indiai egyetemi könyvtárak inkább Brewster Kahle szövegarchívum (*Text Archives*) projektjét választották?
4. Amikor a könyvek digitalizálásáról beszélünk, többnyire az eleve nyomtatott könyvekről van szó, de évek óta a könyvek már digitális formában születnek. A könyvtárak (vagy a Google)

tudnak-e a kiadókkal együttműködni ezeknek fájloknak a megőrzésében vagy újrafelhasználásában?

5. Vajon a Google nem tárja-e szélesre a kaput a könyvtárak kommercializálódása felé?
6. Meg tudják-e majd győzni a könyvtárak a fenn tartókat, hogy a digitalizált tartalmak is egy formátumot jelentenek, amit ugyancsak meg kell őrizni, és az eredeti nyomtatott példányokat sem kell kidobni?
7. A Google vállalkozása veszélyes-e a kisebb könyvtárak számára, vagy ellenkezőleg, meg tudják majd nyergelni azt saját keresőeszközeik propagálására?

Itt nincs mód a vélemények részletes ismertetésére, de nagyjából egyetértettek abban, hogy

- a digitalizált szövegek révén több szolgáltatásra nyílik lehetőség a könyvtárakban, a terv azonban nem járul hozzá a tudás megőrzéséhez, mert a formátum instabil (Gorman);
- az aggodalom sem indokolt, mert a tervezett mennyiség csak kis töredéke az emberi tudásnak, és a könyvtárak szerepe sem fog csorbulni;
- a két projekt kiegészíti egymást, nem pedig versenytársai egymásnak;
- a Google nem foglalkozik ezzel a problémakörrel, de a Library of Congress már együttműködik a kiadókkal (Marcum);
- a terv nem veszélyezteti a könyvtárakat, hiszen „csak” 4 millió múrról van szó, ellenben (Gorman szerint) ürüggyel szolgálhat azok számára, akik szakképzett könyvtárosok helyett szakképzetlen alkalmazottakkal akarják felváltani a könyvtári személyzetet;
- a tárolás és megőrzés nagyon fontos (az elektronikus dokumentumokat más formátumban is célszerű tárolni McGlamery szerint), de ezzel a Google projektje nem foglalkozik (Gorman);

- Gorman szerint a kis könyvtáraknak semmilyen előnye vagy hátránya nem származik a tervből, a többiek azonban úgy vélték, kibővíti lehetőségeiket.

(Murányi Lajos)

05/376

ŠKODOVÁ, Vesna: Digitální projekty a programy v České republice a v angloamerické oblasti, 1-2. část = Čtenář. 57.roč. 2005. 6.no.; 7/8.no. 192-194.; 251-252.p.

Digitális tervek és programok a Cseh Köztársaságban és angol-amerikai területen

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Megőrzés

Az internet által lehetővé váló nyilvános könyvtári szolgáltatások közé tartozik a szabad hozzáférést biztosító digitális gyűjtemények elérése. A tematikailag vagy intézményileg összetartozó cseh digitális könyvtárak hét nagy csoportba sorolhatóak: 1. nemzeti könyvtári digitális könyvtári projektek, 2. a Cseh Parlament digitális könyvtára, 3. chrudimi digitális könyvtár, 4. történeti dokumentumok elérését biztosító projektek, 5. kisebb magánkönyvtárak, 6. jogi könyvtárak, 7. speciális digitális könyvtárak látássérültek számára.

A nemzeti könyvtár az UNESCO, az IFLA, a G7 nemzetközi együttműködési keretében valósítja meg digitalizálási tevékenységét. Ezekhez a Memoriae Mundi Series Bohemica (<http://digit.nkp.cz>) és a Digitális Könyvtár (www.cdh.nkp.cz) projektek kapcsolódnak.

Az első projekt, a Bibliotheca Universalis nemzetközi program részeként kéziratok és régi nyomtatványok digitalizálását és hozzáférését biztosítja 1993-tól. A több útvonalról elérhető projekt honlapján cseh, német vagy angol nyelvet választva léphetünk be. A nyitó úrlapon a helyre, tulajdonosra, keresési lehetőségekre és indexekre vonatkozó mezők találhatóak. Kitöltésével megjelennek a dokumentum bibliográfiai adatai, annotációja és digitalizált

részletei. A teljes digitális dokumentumot is meg lehet jeleníteni, de nem minden anyag esetében.

A második projekt Digitális Könyvtár néven a cseh kulturális örökség részét képező dokumentumok digitalizálását biztosítja nem csak speciális használók, hanem a nyilvánosság számára is. Hozzá tartozik a nemzeti könyvtárban hosszú távon őrzött digitális hangfelvételek kötelempéldányainak tárolása. A programhoz más, digitális dokumentummal rendelkező könyvtárak és intézmények is csatlakozhatnak, ha a projektnek megfelelő szabványokat és formátumokat alkalmaznak.

A nemzeti könyvtár által megvalósított programot a könyvtárak nyilvános információs szolgáltatására létrehozott alprogramból finanszírozzák, mely hatalmas archiválási és hozzáférési kapacitást biztosít a digitális dokumentumok számára. 2000-ben kijelölték azoknak a dokumentumoknak a körét, amelyek első körben kerültek digitalizálásra. A hozzáférés a használó technikai feltételeitől is függ: 4, 5-ös vagy magasabb Netscape böngésző a legalkalmasabb, ImGear a klasszikus képformátumokkal való manipulációhoz és DjVu Plug-in modul a képek kezeléséhez. A digitális képek JPEG és TIFF formátumúak. A programhoz való hozzáférés csak regisztrált használók számára lehetséges, minimális azonosító adatok megadása mellett. A regisztrált használó három állományrészben (periodika, kéziratok, monográfiák) kereshet.

A Cseh Parlament Digitális Könyvtára (www.psp.cz/eknih/) az országgyűlési dokumentumok (törvényjavaslatok, indoklásai) teljes szövegű elérését, a gyorsírással készült jegyzőkönyvi anyagok, és 1861-től napjainkig további parlamenti dokumentumok elérését teszi lehetővé. Dokumentumtípusai között találhatóak meghívók a parlamenti ülésekre, gyorsírással készült jelentések, előterjesztéses dokumentumok (törvényjavaslatok, nemzetközi egyezmények, interpellációk stb.), határozatok. A parlamenti dokumentumok hozzáférése a nyilvánosság számára a demokrácia egyik eszközét, a honatyák munkájának támogatását, a parlament presztízsének emelését és a jövő számára való megőrzés célját egyszerre teljesíti.

A Chrudimi Városi Könyvtár digitális projektje (www.knihovna-cr.cz/chrudimsko_digitalne.html) az egyetlen, amely városi szintű digitalizálást valósít meg. Célja a régió irodalmának és forrásainak digitalizálása. A digitalizált honismereti anyag eredetijének zöme a második világháború előtt keletkezett. A program első részében a regionális irodalom, második fázisában a helyi sajtótermékek, a harmadikban pedig a jelentős levéltári anyagok digitalizálására kerül sor. Az első fázissal elkészülve, a dokumentumokat 13 nagy földrajzi vagy szakterületi csoportba sorolták be. Az online verzió mellett a digitalizált anyag CD-ROM-on is elérhető, de csak a városi könyvtárban használva.

(A további projektekről a következő számunkban közlünk ismertetést – A szerk.)

(Prókai Margit)

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

05/377

DEARNLEY, James – MORRIS, Anne – MCKNIGHT, Cliff [et al.]: *Electronic books in public libraries. A feasibility study for developing usage models for web-based and hardware-based electronic books* = *New Rev. Inf. Netw.* 10. vol. 2004. 209-246.p. Bibliogr.

Elektronikus könyvek a közkönyvtárakban. Megvalósíthatósági vizsgálat webalapú és hardveralapú e-könyvek használati modelljeinek kialakítására Essex megye közkönyvtáraiban

Elektronikus könyv; Használói szokások; Könyvtár-tudományi kutatás; Közművelődési könyvtár; Model-lálás; Szolgáltatások

A cikk egy kutatási jelentés szerkesztett és rövidített változata, amely az elektronikus könyveknek az essexi közkönyvtárakba való 2004-es bevezetésé-

nek megvalósíthatóságáról közölt részletes adatokat. A kutatás az e-könyvek kézi számítógépen (HP iPAQ) történő kölcsönzését, illetve a kiválasztott címeket a használó a saját kézi számítógépére vagy PC-jére (OverDrive, ebrary) való letöltését vizsgálta. A Laser Foundation által finanszírozott projekt a Loughborough Egyetem, az Essex Public Libraries és a Co-East együttműködésében valósult meg. A kutatás eredményeinek tárgyalásán kívül a cikk irányelveket ad más könyvtáraknak, amelyek e-könyv gyűjteményt szeretnének kialakítani, és a használatot mobil technológiával szeretnék megoldani. A szóban forgó kutatásról két másik cikk is megjelent, az egyik az iPAQ kísérleteket (Dearnley et al, 2004), a másik az OverDrive az ebrary jellemzőit ismerteti (Dearnley et al., 2005).

(Autoref. alapján)

05/378

JONCHERE, Laurent: Quel avenir pour le livre électronique dans les bibliothèques universitaires françaises? = Documentaliste. 42.vol. 2005. 1.no. 26-30.p. Bibliogr. 19 tétel.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az elektronikus könyvek jövője a francia egyetemi könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Információpiac

Az elektronikus könyvek piaca lassan, de biztosan növekszik. Számos kísérleti projekt van folyamatban, leginkább az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában, de Franciaországban is akadnak hasonló programok. A cikk ismerteti a legújabb fejlesztéseket, amelyek nyomán az elektronikus könyvek már felveszik a versenyt a nyomtatott könyvekkel, és tárgyalja a folyamatban lévő programokkal kapcsolatos együttműködés szükségességét a kiadók, az aggregátorok és a könyvtárak között. Az utolsó rész áttekinti, milyen kilátásai és feltételei

vannak az elektronikus könyvek bevezetésének a francia egyetemi könyvtárakban.

(Autoref.)

05/379

BIN, Feng – MIAO, Qihao: Electronic publications for Chinese public libraries: challenges and opportunities = El.Libr. 23.vol. 2005. 2.no. 181-188.p.

Elektronikus kiadványok a kínai közkönyvtárakban: kihívások és lehetőségek

Elektronikus publikáció; Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár

Habár sok kínai könyvtár szolgáltat elektronikus dokumentumokat, főleg CD-ROM-on és online változatban, ezek használata könyvtárról könyvtárra változó. Míg a nyomtatott kiadványokkal kapcsolatos folyamatok már kikristályosodtak, az elektronikus publikációk használatának szabályai most vannak kialakulóban; a legtöbb modell még kísérleti jellegű. A cikkben ismertetett vizsgálat célja annak megállapítása volt, hogy miféle és mennyi elektronikus kiadványt kell a könyvtáraknak beszerezniük és az olvasóik rendelkezésére bocsátaniuk. A néhány vezető nagykönyvtárra kiterjedő felmérés azt mutatta, hogy az elektronikus kiadványok használata tekintetében nagy különbség van az egyetemi és a közkönyvtárak között. Ennek okai: a közkönyvtárakban a szükségletek szerteágazóbbak, kisebb a használatukkal kapcsolatos jártasság, térítéses szolgáltatásnak minősülnek, a kínai piacon kevés az általános jellegű e-dokumentum, és az eltérő díjazási politikák hátrányosan érintik a közkönyvtárakat. A szerzők bíznak benne, hogy a cikkben felvázolt javaslataik nyomán a közkönyvtárak magasabb szintre emelik e-dokumentum szolgáltatásaik színvonalát, beleértve a tárgyi választék kiszélesítését, konzorciumok létrehozását, az olvasási körülmények, a használói képzés és az olvasószolgálat javítását.

(Autoref.)

05/380

KNIEVEL, Jennifer E.: Library databases as writing-course anthologies. Implications of a new kind of online textbook = Public Serv.Q. 1.vol. 2003. 4.no. 67-79.p. Bibliogr.

A teljes szövegű könyvtári adatbázisok mint az egyetemi jegyzeteket pótló online források

Egyetemi hallgató; Használói szokások; Elektronikus könyv; ankönyv; eljes szövegű adatbázis

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az információhordozók változása a könyvtári használóképzés változását is maga után vonta, elsősorban a felsőoktatási könyvtárakban. Az elérhető szakirodalom növekedésével ma már nem a hagyományos könyvtárhasználati készségek, hanem – mint az információs jártasságra vonatkozó felsőoktatási irányelvek is tükrözik – a kritikus gondolkodás, a kritikus, értékelő kutatási módszer átadása a fő cél. A Colorado Egyetem több ezer hallgatója egy program keretében az egyetem könyvtárában elérhető teljes szövegű online adatbázisok anyagából közösen elkészített és használ egy jegyzetgyűjteményt. A hasonló programok elősegíthetik a könyvtár és az egyetemi közösség, illetve oktatás szorosabb együttműködését, jobban megismertethetik a hallgatók körében a könyvtári információforrásokat, és jelentősen javíthatják a jegyzetellátást.

(Autoref.)

05/381

KOUFOGIANNAKIS, Denis – RYAN, Pam – DAHL, Susan: Just another format: integrating resources for users of personal digital assistants = Acq.Lib. 33/34.no. 2005. 133-145.p. Bibliogr.

Elektronikus könyvtári források integrálása kézi számítógépet használók számára

llomány; Elektronikus könyv; Felsőoktatási könyvtár; Kézi szám tógép; Munkafolyamat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Mind a LISA-ban végzett keresések, mind az internetes források böngészése arra mutat, hogy a PDA is egyre inkább a digitális szolgáltatások felhasználásának eszközevé válik. Az Albertai Egyetem Könyvtára (Kanada egyik legnagyobb tudományos gyűjteménye) mégis azért döntött külön PDA-használók számára fejlesztett weboldal létrehozása mellett, mert egyre több olvasónál (főként orvostanhallgatóknál) láttak PDA-t a könyvtárban.

A PDAZone elnevezésű, valamennyi szolgáltatást összegyűjtő weboldal kialakítása mellett sikeres továbbképzéseket szerveztek „hozd ki a legtöbbet PDA-dból” címmel. Címelistát készítettek a PDA-használó olvasókról, a könyvtár hírlevelét PDA formátumra is konvertálták, és létesítettek egy infravörös portot azok számára, akik katalógus- vagy adatbázis-használatuk eredményét közvetlenül PDA-ra akarják letölteni. A PDA-val használható források éppúgy licencelhetők (és épp ugyanazokkal a gondokkal járnak), mint az egyéb elektronikus források. A meglévő források egy része is alkalmas, illetve alkalmassá tehető PDA használatra. További lehetőség a PDA-k kiegészítő memóriakártyáin tárolt elektronikus könyvek kölcsönzése (itt a gondokat az állomány kezelése és biztonsága okozza: a postabélyeg méretű kártyákat dossziékba kell helyezni, hogy polcra tehető legyenek, semmiféle állománybiztonsági címkét nem lehet rájuk ragasztani).

Még korai lenne a PDA szolgáltatások, vagy a PDA-specifikus gyűjtemények és források sikerét mérni. A könyvtárak az ilyen szolgáltatások bevezet-

tésének kezdetén járnak. A licencmodellek most vannak kialakulóban, és a könyvtári politika, a jó módszerek és eljárások is most fejlődnek. A bevezetés mindenestre befolyásolja a gyűjteményépítést, a referenzs szolgálatot és a felhasználóképzést. A PDA-használó olvasó igényeihez való alkalmazkodás – úgy tűnik – nem igényel megvalósíthatatlannal nagy anyagi és időbeni ráfordítást. Érdemes kicsiben kezdeni, értékelni az olvasók igényeit, és fokozatosan kiterjeszteni a szolgáltatásokat.

(Mohor Jenő)

05/382

KAYE, Alan: Digital dawn = Libr.J. 130.vol. 2005. 9.no. 62-65.p.

Digitális forradalom – a régi formátumok elavulása és az új AV korszak hatása a könyvtárakra

Audiovizuális anyag; Audiovizuális eszköz; Digitalizálás

Az audiovizuális dokumentumok mára végérvényesen összekapcsolódtak a számítástechnikával, és kiszorították az analóg dokumentumokat a használatukhoz szükséges berendezésekkel együtt. Az amerikai közkönyvtárak az analóg korszakban vonakodás nélkül hozták létre és gyarapították audiovizuális gyűjteményüket, hogy elébe menjenek a helyi közösség igényeinek.

A formátumok változása már akkor is okozott gondokat. Az elmúlt tíz évben azonban a digitális trend hatására sok könyvtár teljesen kivonta állományából a filmcsíkokat, 8 és 16 mm-es filmeket és hanglemezeket. Csak a hangkazettán rögzített hangos könyveknek és a videokazettáknak kegyelmeztek meg egyelőre. A videokazettáknak ugyan még mindig van egy mérsékelt kölcsönzési forgalma, de csak idő kérdése, mikor lanyhul arra a szintre, amely mellett a legtöbb könyvtár már csak DVD-n szerez be filmeket. A DVD-k iránt óriási az olvasói érdeklődés, egyes könyvtárak pedig még a szórakoztató DVD-k terén is versenyeznek a köl-

csönzőhelyekkel. A hangkazetták, illetve az ilyen hangos könyvek jövőjét az teszi kétségessé, hogy az új gépkocsikban ezek lejátszása már nem magától értetődő. Elképzelhető, hogy végül azért nem lesz értelme gyűjteni őket, mert a letölthető digitális hangos könyv a gépkocsiban, hordozható készüléken vagy otthon egyaránt lejátszható lesz.

Adott formátumú dokumentum gyűjtését kézenfekvő elsősorban ahhoz kötni, hogy lehet-e abban a formátumban színvonalas tartalomra számítani. Érdemes megfontolni a szükséges berendezés árát, egyszerű kezelhetőségét és megbízhatóságát. Bizonyos piaci jelenségek azonban jóval bonyolultabbá teszik az audiovizuális szolgáltatások tervezését.

A speciális hardvert igénylő e-könyvek tündöklése és bukása után az OCLC hardverfüggetlen e-könyv szolgáltatást kínál, a Google könyvtár digitalizálási projektjének köszönhetően pedig egy internetkapcsolattal és egy böngészővel bárki óriási mennyiségű irodalomból válogathat majd. A kis könyvtárak esetenként óvakodnak attól, hogy korlátlan hozzáférést átalanýdíjat fizessenek. A hozzáféréssel arányos díjszabású e-könyv-szolgáltatásra ugyan nem érett meg az igény, de ebben már a közeli jövőben változásra számítanak. Közben a korlátlan hozzáférés árai valószínűleg csökkenni fognak, így a legjobb megoldás a kettő kombinációja lehet.

A CD-n rögzített digitális hangos könyv megjelenése után nem sokat váratott magára a letölthető változat sem. Az OCLC az elterjedt MP3 formátumban kínálja letöltésre egyre nagyobb választékát (csak lejátszóra, számítógépre nem). Az OverDrive az illetéktelen letöltések ellen a könyvtárakkal megfizetett szoftverrel védekezik. Mindkét szolgáltatás igen költséges; a kisebb települések könyvtárainak nincs módjuk arra, hogy akár próbaidőre bevezessék. A hardverfüggetlen szolgáltatás egyelőre csak ott tud meghonosodni, ahol a lakosság számottevő részének van MP3 lejátszására alkalmas készüléke, és igényli a hangos könyvet. Máshol a hardverhez kötött szolgáltatás igénybevétele és a lejátszó készülék (mint például az Apple iPod) kölcsönzése mel-

lett döntöttek. Az új, megbízható online audiovizuális szolgáltatások kialakulásáig azonban a kis települések zömében egyelőre a több együttműködő könyvtár állományán alapuló kölcsönzést folytatják.

(Vajda Henrik)

05/383

ANDERIES, John: The promise of online music = Libr.J. 130.vol. 2005. 10.no. 44-46.p.

Az online zene ígérete

Formátum -gépi; Online üzemmód; Zenei könyvtár; Zenemű

Az audioformátumok évtizedenként változnak, és a könyvtárak ennek megfelelően építik át zenei gyűjteményeiket a 78 fordulatú „normál” lemeztől az LP-n át a CD-ig, aminek a jövőjét még mindig nem látjuk tisztán. Ma ismét formátumváltás zajlik, és a könyvtárosok megkísérik azt nyújtani, amit az olvasó igazán akar, ez pedig az online audio.

A váltás élén a felsőoktatási könyvtárak állnak, sokuknak már több éves tapasztalatai vannak e téren, de csak egyes tantárgyakhoz vagy évfolyamokhoz kötődő, jelszóval védett házi rendszerek tekintetében. Az elsődleges cél a hozzáférés biztosítása a hallgatni valóhoz, éppen úgy, mint a könyvtár többi anyagához, este is, a kollégiumi szobában is stb. Másrészt, a digitalizált hangfelvételben több rejlik, mint lejátszás, szünet, gyorsan előre-hátra. Megszülettek a saját fejlesztésű, majd a kereskedelmi rendszerek. A saját fejlesztések közül említést érdemel az Indiana University Variations elnevezésű, 10 ezernél több digitalizált hangfelvételt tartalmazó adatbázisa és 2001-ben elindított Variations2 szolgáltatása, mely a hangfelvételek mellett szkennelt partitúrákat is hozzáférhetővé tesz. Bár maga a rendszer most is csak az egyetemen használható, a technológiát az egyetem forgalmazza.

Az első kereskedelmi szolgáltatás az 1999-ben indult *Classical Music Library* (melyet 2004-ben felvásárolt az *Alexander Street Press*), 32 lemezcég több

mint 35 ezer felvételét tartalmazza, a komolyzene minden területéről, ami a tulajdonosváltás óta kiegészült a *Smithsonian* 35 ezres folklór anyagával, valamint afrikai és indiai népzenei gyűjteményekkel. A 2004-ben indult *Naxos Music Library* 85 ezer felvétele között a klasszikus zene mellett dzsessz, népzenei és világzenei anyag is található.

A zenetanulóktól természetes követelmény, hogy az adott zeneművet partitúrával a kézben hallgassák; az új technológia könnyűvé teszi ezt a párosítást. A Naxos nyújt ilyen szolgáltatást, könyvtárak számára ez akkor érhető el, ha (diszkont áron) mellé a *SheetMusicNow* szolgáltatásra is előfizetnek (mely jelenleg kb. 14 ezer online partitúrát kínál, ám teljes operák pl. nem szerepelnek benne, legfeljebb egyes áriák). Az online audio gyűjtemények szövegekkel is gazdagodhatnak, ha mást nem, az eredeti hangrögzítés (LP, CD) borítószovegét, vagy kísérfüzetét is digitalizálják. A *Classical Music Library* ellátta a hangfelvételeket saját készítésű referenz kalauzzal, ám ennek minősége nem egyenletes. Megbízhatóbb, hogy lehetővé teszi a közvetlen kapcsolódást a *New Grove Dictionary of Music and Musicians*-hoz (feltéve, hogy ennek online használatára a könyvtár előfizetett).

Az online audio rendszerek első napjainál tartunk, még a bennük rejlő lehetőségeket sem ismerjük igazán. Az kétségtelen, hogy szinte ugyanazokat a kihívásokat állítják eléink, mint amikkel az online folyóiratok tartalmának kezelésekor találkoztunk.

(Mohor Jenő)

Lásd még 314, 338, 387